

จิตวิทยาเชิงพุทธเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

Buddhist Psychology of Creativity Learning Development

สุเมธ บุญมทยา*

Sumeth Boonmaya*

พระมหาอดิเดช สติวโร**

Phramaha AdidejSativaro**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักจิตวิทยา และตามแนวพุทธธรรมใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในแบบผสมวิธี โดยศึกษาในเชิงเอกสาร จากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางจิตวิทยา เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้เชิงพุทธและด้านจิตวิทยาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ผลการวิจัยด้วยแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางจิตวิทยาและแนวคิดตามหลักพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักจิตวิทยาและตามแนวพุทธธรรมนั้น นำมาบูรณาการเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีอิสระในการรู้ คิด เข้าใจ ที่จะแสดงพฤติกรรมในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น เกิดการตระหนักรู้ เชื่อมั่น และภาคภูมิใจในตนเอง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงพร้อมที่จะพัฒนาตนเองทั้งด้านกาย ศีล จิตใจและปัญญา มีพฤติกรรมการเรียนรู้ครบสมบูรณ์ตามหลักไตรสิกขา เข้าใจถึงสิ่งเร้าที่มากระทบอย่างรู้เท่าทัน บนฐานของการมีเจตคติและแรงจูงใจในทางบวก สามารถพัฒนาพฤติกรรมตนเองให้สอดคล้องกับความจริงของชีวิตอันเป็นปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตามหลัก ปฏิจจสมุปบาทพร้อมทั้งยอมรับผลแห่งการเรียนรู้ด้วยสติสัมปชัญญะซึ่งเป็นกระบวนการที่พัฒนาตัวบุคคลได้อย่างสร้างสรรค์ นำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดตามหลักอริยสัจ 4

คำสำคัญ : จิตวิทยาเชิงพุทธ การพัฒนาการเรียนรู้ การสร้างสรรค์

* นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

* Ph.D.Candidate ; Program of Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** Faculty of Graduate Studies of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purpose of this research is to study a relationship between a development of a creative learning theories of psychology and the concept of Buddhadhamma. Using Qualitative Research, and Documentary Research from primary sources, such as, Tipitaka, a version of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and concept of learning theory in psychology. Data collected with participant observation, in-depth interview, focus group discussion, by using purposive sampling. Research tools are interview, focus group discussion, The research results are analyzed with learning theory in psychology and the concept of Buddhadhamma .

It is found that a relationship between a development of creative learning in psychology and the concept of Buddhadhamma.integrated to be a tool for developing a person to feel free in knowing, thinking and understanding in displaying behavior of oneself learning development, able to perform a good interaction with others, to realize, to believe in, and to be proud of oneself, having much motivation for achievement, ready to develop oneself in the domains of morality, concentration, wisdom, having a complete behavior of learning according to The Threefold Training, understand stimulator affecting in immediate conscious on the basis of positive attitude and motivation, able to develop oneself's behavior according with the truth of life that is an interacted link in accordance to Paticcasamuppada, in addition to accepting the results of learning with mindfulness which is a process that develops a person creatively, able to solve life problems efficiently and most effectively according to Four Noble Truths.

Keyword : BuddhistPsychology, Learning Development, Creativity

บทนำ

การสื่อสารที่หลากหลายและรวดเร็วทำให้มนุษย์ได้รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ได้อย่างรวดเร็ว หลายเรื่องขาดการใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ซึ่งเป็นสิ่งเร้าภายนอกทั้งในแง่บวกที่ดี สร้างสรรค์ และแง่ลบที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น การทะเลาะวิวาท การแก่งแย่ง การทุจริตคอร์รัปชัน ที่อาจสร้างปัญหาต่อบุคคลและสังคมโดยรวม ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุอย่างแท้จริงจะพบว่า เกิดจากพฤติกรรมของความไม่รู้จริงอย่างถูกต้อง หรือ อวิชชาอันเป็นพฤติกรรมแรกตามหลักปฏิจจสมุปบาทในทางพระพุทธศาสนา ทำให้บุคคลขาดสติ สัมปชัญญะที่จะรู้เท่าทันในการคิดวิเคราะห์อย่างถูกต้อง จึงมีการปรุงแต่งและเกิดความต้องการที่ไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิต มีความเห็นแก่ตัว ตีดยึดในวัตถุนิยม เมื่อมีการแข่งขันจึงเกิดการแย่งชิงเอาเปรียบ นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมา กระบวนการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 หรือ ปฏิจจสมุปบาท แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเป็นระบบมีขั้นตอนอย่างชัดเจนโดยมุ่งเน้นให้บุคคลเกิดการรู้ คิด เข้าใจ มีสติสัมปชัญญะ ในการเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้อย่างเท่าทัน เป็นปัจจุบันขณะ โดยพุทธทาสภิกขุ (2516,น. 473) ได้กล่าวไว้ว่า นิพพานที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อเรารู้เท่าทันสภาวะของสรรพสิ่งในที่นี้และเดี๋ยวนี้เท่านั้น และความล้มเหลวในระบบการเรียนรู้หรือการศึกษาของสังคมไทยเกิดจากผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับผู้บริหารหรือผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ที่จะสอนหรือถ่ายทอดที่สำคัญไปกว่านั้นคือ การขาด

คุณธรรม จริยธรรม ไม่ทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเอง แต่ทำหน้าที่เพื่อตอบสนองค้นหาและอุปาทานของตน และพวกเท่านั้นจึงเป็นได้เพียงแค่การศึกษาหมาทางด่วน คือ ขาดทางเลือกที่จะกำหนดทิศทางที่เป็นสัมมาทิฐิ และคนถือหางก็เป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ จึงเปรียบได้กับสุนัขที่ไม่มีหาง

ปฏิจจสมุปบาทมีความหมายเท่ากับธรรมทั้งหมดของพระพุทธองค์ดังมีพุทธวจนรับรองเอาไว้ว่า “ผู้ใด เห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นปฏิจจสมุปบาท” (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529 : เล่มที่ 12, ข้อที่ 306, น. 338) จึงนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ควรจะต้องศึกษาเป็นอย่างยิ่งในมุมมองที่ว่า ผู้ที่ศึกษาเรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมขั้นสูงนี้เพียงใด ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่น่าจะมีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้คือ ลักษณะของแรงจูงใจของผู้เรียนว่ามีระดับมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะ แรงจูงใจที่มุ่งความสำเร็จเป็นหลักคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั้น เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของบุคคลเพื่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จ เพราะแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นความปรารถนาของบุคคลที่ต้องการจะบรรลุเป้าหมายให้ได้ ด้วยความสามารถของตนเอง ซึ่งแรงจูงใจนี้เป็นแรงขับ (Drive) ในทางจิตวิทยาสังคม ให้บุคคลพยายามที่จะพัฒนาพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ยาก ซึ่งจะทำให้ประสบผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานขั้นสูงเหนือคนอื่น ดังที่ตนเองตั้งใจไว้ และเพิ่มความนับถือตนเองจากความสำเร็จในงานที่ต้องใช้ความสามารถสูง (Robbins, 2007, p.6) รวมถึงผู้เรียนจะต้องมีมุมมองความคิดความรู้สึกที่เป็นไปในทางบวก จึงจะทำให้กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องที่ยากบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามต้องการนั้นหมายถึงจะต้องมี เจตคติ (Attitude) (Schermerhorn, 2000, pp.13-16) ที่ดีเป็นไปในทางบวกทั้งในส่วนของการรู้คิด เข้าใจ หรือแนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมในการเรียนรู้ มองสิ่งรอบตัวอย่างถูกต้องและชัดเจนเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล (Stephen P. Robbins, 2007, pp. 23-26) เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม ได้อย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานของการมีความเห็นที่ตรงถูกต้องเที่ยงตรงเป็นสัมมาทิฐิ

ความคิด ความรู้สึกที่เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์นั้น สามารถนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง เมื่อบุคคลเกิดสิ่งที่ตั้งใจมุ่งหวังไว้กับผลการกระทำที่ปรากฏไม่สอดคล้องกันและมีการเรียนรู้ แก้ไข ปรับปรุงให้บังเกิดความสอดคล้องในที่สุด ด้วยการศึกษาตรวจสอบทำความเข้าใจกับตัวแปรและกระทำที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การเรียนรู้แบบนี้จึงเป็นการมุ่งสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในองค์กรเป็นการคิดคำนึงมุ่งอนาคตมากกว่าจะมุ่งถึงอดีต การเรียนรู้จะบรรลุได้ ต้องใช้ความคิดแบบสร้างสรรค์ (สมน อมรวิวัฒน์, 2547, น. 6-7) การเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน ทั้งทางด้านปริมาณและด้านคุณภาพ แนวคิดทางจิตวิทยาการเรียนรู้มีความสัมพันธ์เชิงบวกที่สามารถบูรณาการกับหลักพุทธธรรมได้อย่างสอดคล้องกัน เพราะเมื่อบุคคลมีมุมมองที่ถูกต้องชัดเจน ประกอบกับมีแรงปรารถนาในการบรรลุเป้าหมายของทุก ๆ พฤติกรรม บนพื้นฐานของการรู้คิด เข้าใจ และการรู้เท่าทันในสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องจากทุก ๆ สถานการณ์ บุคคลก็จะสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้างหรือสังคมได้อย่างสร้างสรรค์

สังคมยุคใหม่เป็นยุคข้อมูลข่าวสารมีการสื่อสารที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นชุมชนและสังคมออนไลน์ ทำให้บุคคลสามารถแสดงทัศนะ ความคิด ความรู้สึกกันอย่างรวดเร็ว ทำให้ขาดการยั้งคิด มีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลการคำนึงถึงบุคคลอื่นอยู่ในระดับต่ำ ส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านความสัมพันธ์ของสังคมตั้งแต่ในระดับครอบครัว ระดับกลุ่ม และสังคมในภาพรวม แม้กระทั่งในสถาบันการศึกษาหรือในสถานที่ทำงาน การที่บุคคลขาดการยับยั้งชั่งใจมีพฤติกรรมที่แสดงออกบนความเห็นแก่ตัว ใช้อารมณ์และความต้องการของตนเองเป็นที่ตั้ง จึงเป็นการทำลายมิตรภาพ ความสัมพันธ์ที่ดีในการอยู่ร่วมกัน มีการแบ่งกลุ่ม แบ่งฝ่าย สร้างปัญหาตั้งแต่ระดับกลุ่มย่อยไปจนถึงระดับชาติ ทำให้ยากแก่การแก้ไข จากผลกระทบดังกล่าวจะเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้น เริ่มจากตัวบุคคลเป็นสำคัญ สาเหตุที่เป็นปัจจัยสำคัญจะเกิดจากการที่บุคคลขาดการเรียนรู้

ที่ถูกต้อง ไม่มีกระบวนการในการรู้ คิด ด้วยการมีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ ซึ่งแนวคิดตามหลักจิตวิทยาจะมีแนวทางที่จะพัฒนาตัวบุคคลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการรู้ คิด เข้าใจ แสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก ได้อย่างสมเหตุสมผลต่อสิ่งเร้าที่มากกระทบเกิดสติ รู้เท่าทันทำให้มีอิสระที่จะแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งเร้าได้อย่างสร้างสรรค์ มองเห็นความสำคัญกับกลุ่มบุคคลในภาพรวมมากกว่าส่วนย่อย รวมถึงการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนและสร้างสัมพันธ์ภาพในการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร (Bandura, 1986, p.21) และที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ควรประกอบด้วย การแสดงพฤติกรรมบนพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรมมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เกิดการตระหนักรู้ และเชื่อมั่นในอำนาจแห่งตน (Self-Esteem) แสดงออกในการเรียนรู้ด้วยความมานะ ขยันขันแข็ง พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาตนเองและกลุ่ม ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างดี (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2548, น. 1-3)

หลักการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนาสอนมนุษย์ ให้เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ไม่ปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปตามกระแสของโลก อันเต็มไปด้วยกิเลส ตัณหา ตามที่ตนเองปรุงแต่งขึ้นมาเป็นการเรียนรู้ให้บุคคลเกิดการตระหนักรู้และหันกลับมารู้จักตนเองเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นผู้มีปัญญา ด้วยการมีเจตคติที่ดีถูกต้อง แล้วแสดงออกมาให้เห็น สามารถกระตุ้นตนเองให้มีแรงจูงใจที่มุ่งมั่นในความสำเร็จอย่างเต็มศักยภาพ จะทำให้การดำเนินชีวิตหรือการทำงานทุกอย่างก็จะประสบผลสำเร็จ แม้แต่ชาวนาทำไร่ไถนา ก็จะมีความสุข พระมหากษัตริย์ก็มักจะพบแต่ความสุข เมื่อมีการบริหารจัดการด้วยวิชาที่ถูกต้องอย่างสร้างสรรค์ เป็นบัณฑิตที่สามารถรู้เห็นโลกหรือธรรมชาติต่าง ๆ ตามความเป็นจริง (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์: 27 เมษายน 2560) ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในชีวิตได้อย่างสร้างสรรค์

แนวคิดที่เกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ โดยมีเจตคติ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นปัจจัยที่อาจจะส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ด้วยการบูรณาการกับหลักพุทธธรรมในด้านภาวนา 4 ไตรสิกขา อริยสัจ 4 และปฏิจสมุปบาทหรืออทิปปัจจยตา ซึ่งเป็นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับแนวคิดของศาสตร์สมัยใหม่ในด้านจิตวิทยา เป็นรูปแบบพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ทุกระดับเพื่อที่จะสามารถพัฒนาตนให้มีความพร้อมในการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านการทำงาน หรือการอยู่ร่วมในสังคมโดยรวมได้อย่างรู้เท่าทัน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถแก้ปัญหาและเพิ่มศักยภาพในตนเองสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และสามารถพัฒนาตนเองไปในกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืนผู้วิจัยจึงสนใจเพื่อมุ่งศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักจิตวิทยา และตามแนวพุทธธรรมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักจิตวิทยา และตามแนวพุทธธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) รวบรวมข้อมูล โดยจะศึกษาจากพระไตรปิฎก ประกอบกับคัมภีร์อรรถกถาและ ตลอดไปถึงงานวิจัยและหนังสือที่เกี่ยวข้องอื่นๆ
2. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 รูป/คน ดังนี้

(2.1) พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร. รองอธิการบดี ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(2.2) ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพุทธปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(2.3) Professor Dr. G.T. MauritsKwee, Ph.D. Clinical Psychologist Hon. Professor & Faculty Member, Taos Institute (USA) Tilburg University (Netherlands) Ph.D. Program Founder, Institute for Relational Buddhism.

(2.4) รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ รองคณบดี วิทยาลัยนานาชาติปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 รูป/คน ดังนี้

(3.1) พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(3.2) พระมงคลธีรคุณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

(3.3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(3.4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เปรมสุริย์ เชื้อมทอง ประธานสาขาวิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

(3.5) ดร.เชษฐา ทรัพย์เย็น คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

(3.6) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นงนุช วิโรจน์เลิศ ประธานสาขาวิชาจิตวิทยาแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาวิเคราะห์ เรียบเรียงโดยการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อบูรณาการผลการวิจัยเป็นการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักพุทธจิตวิทยา

ผลการวิจัย

การเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านที่เกี่ยวข้องกับความรู้คิด ความรู้สึก ความเข้าใจ และการกระทำของบุคคลหลังจากที่ได้รับรู้จากปัจจัยภายนอกแล้วเกิดพฤติกรรมตอบสนองที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในลักษณะที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์เดิม ดังนั้น ธรรมชาติของการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนมีลักษณะเป็นไปตามลำดับขั้นตอน คือเริ่มจากการมีความต้องการเสียก่อน หลังจากนั้นเลือกเรียนรู้ตามสิ่งเร้าที่น่าสนใจและจะเกิดการเรียนรู้ ถ้าสิ่งเร้านั้นตรงกับความต้องการที่แท้จริงของตนด้วยการตอบสนองต่อสิ่งเร้า การเรียนรู้จะได้ผลยิ่งขึ้นถ้าเกิดความพึงพอใจ ถ้านำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ผลตอบแทนสูงและมีความมั่นคงในชีวิตแต่การเรียนรู้ต้องเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์มีหลายลักษณะ เช่น ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดละเอียดลออ ซึ่งเป็นลักษณะความคิดแบบอเนกมัย รวมถึงการกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ในสิ่งที่ตนคิด มีความไวต่อปัญหา มีอารมณ์ขัน ตลอดจนมีความมุ่งมั่นที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในตนเองและสิ่งเร้าภายนอกที่เอื้อต่อการกระทำนั้น ซึ่งจากการศึกษาความหมายของการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามแนวจิตวิทยา สรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตาราง การพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดวิทยา

นักจิตวิทยา (Psychologist)	แนวคิดหลัก (Concept Theory)
Albert Bandura (ค.ศ.1973-1976)	การเรียนรู้ คือ พฤติกรรมมนุษย์ล้วนเกิดจากการเรียนรู้ โดยองค์ประกอบทางชีววิทยาสังคมเป็นสิ่งที่เร้าทำให้เกิดความสัมพันธ์ในรูปของความเชื่อ ความคาดหวัง อันเป็นกระบวนการทางปัญญา (Wisdom) ทำหน้าที่ควบคุม กำกับการจูงใจ (Motive) ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมใหม่
Gestalt (ค.ศ.1912)	การเรียนรู้จากส่วนรวมกัน (whole) สำคัญมากกว่าส่วนย่อย โดยการเรียนรู้เกิดขึ้นจาก 2 ลักษณะ คือ การรับรู้ (Perception) หมายถึง การตีความต่อสิ่งเร้าของอายตนะทั้ง 5 และการหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีปฏิสัมพันธ์กับส่วนรวม เกิดการรู้ คิด เข้าใจในการแก้ปัญหาให้สำเร็จและเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน พัฒนาเป็นการเรียนรู้ใหม่ที่ทรงคุณค่า
Rogers, R. Carl. (ค.ศ.1970)	CIPPA Model คือ การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย C= Construct: ผู้เรียนสร้างสรรค์การเรียนรู้ด้วยตนเอง I = Interaction: มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน P= Participation: มีส่วนร่วม ทางกายภาพ อารมณ์ ปัญญา และสังคม P= Process and Product: มีกระบวนการและสามารถสร้างนวัตกรรม A = Application: การประยุกต์และพัฒนา

ที่มา: สุเมธ บุญมະยา (2560, น. 78-79)

จากตารางที่ 1 สามารถสรุปพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดวิทยาได้คือ การพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการ (Process) ในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรม (Behavior) อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ มนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์ตั้งแต่การรู้คิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ความคาดหวัง และแนวโน้มที่จะแสดงออกทางการกระทำ ทำให้เกิดกระบวนการทางปัญญาเป็นตัวกำกับควบคุม และเกิดการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระทบต่ออายตนะการรับรู้ซึ่งเป็นประสาทสัมผัสทั้งทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยมีเหตุผลในเชิงจริยธรรมเป็นตัวกำหนดการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในทุก ๆ การเรียนรู้ เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างสร้างสรรค์ และในส่วนการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้บุคคลเกิดการรู้คิดเข้าใจ มีปฏิสัมพันธ์ร่วมทางบวกในการศึกษาทั้ง 3 ส่วน คือ การเรียนรู้ทางด้านกายภาพ (Physical) โดยการสำรวจการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางกาย การเรียนรู้ทางด้านจิตใจ (Psychological) โดยการเรียนรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้าภายนอก แล้วมีการตอบสนองทางอารมณ์อย่างเท่าทันและเกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านปัญญา (Wisdom) ตามหลักอริยสัจ คือ 1) รู้คิดและเข้าใจ (Cognitive) ในเหตุของความทุกข์ 2) รู้และเข้าใจตามสภาพความเป็นจริงคือ การดับทุกข์

3) รู้และเข้าใจในข้อปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์ และ 4) รู้คิด เข้าใจตามความเป็นจริงที่เป็นแนวทางแห่งการดับทุกข์สอดคล้องกับ เปรมสุริย์ เชื่อมทอง (การสนทนากลุ่ม, 20 เมษายน 2560) ว่ากระบวนการเรียนรู้ทางจิตวิทยาสอดคล้องกับหลักภาวนา 4 คือ ที่เป็นการพัฒนาตัวบุคคลให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ทั้งจากภายในและภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนเปรียบเสมือนกับต้นไม้ที่มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งในส่วนของรากที่ทำหน้าที่หาอาหารเพื่อให้ลำต้นเติบโตพร้อมแผ่กิ่งก้าน และออกดอกผลได้อย่างสมบูรณ์ ตรงตามแนวคิดการพัฒนาการเรียนรู้ตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ซึ่งมุ่งเน้นศึกษาสาเหตุพฤติกรรมของคนไทยที่ดี โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรมออกเป็น 3 ส่วนตามจิตลักษณะจะมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวของ Rogers R. Carl. ที่สร้าง CIPPA Model อันเป็นรูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยในองค์ประกอบ 5 ประการดังที่ได้เสนอในตารางสอดคล้องกับ พระราชปรีดีติวิ (สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2560) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จะต้องเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ครูกับลูกศิษย์จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยตรงโดยมีการสื่อสารผ่านวาจาทั้งภาษาพูดและภาษากายมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้ นอกเหนือจากการสอนในหลักวิชาการ ครูหรือผู้สอนมีหน้าที่โดยตรงที่จะสอนทักษะทางสังคม (Social Skill) ให้ผู้เรียนมีเจตคติและแรงจูงใจที่สร้างสรรค์ คำนึงถึงด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะการพัฒนามนุษย์ที่ดีจะต้องเรียนจากมนุษย์ที่ดีมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านกายภาพ อารมณ์ ความรู้สึก ปัญญาและสังคมดังพุทธพจน์ที่ว่า “การฝึกจิตที่ควบคุมได้ยากเปลี่ยนแปลงง่ายชอบไผ่หาแต่อารมณ์ที่ปรารถนาจัดว่าเป็นความดีเพราะจิตที่ฝึกแล้วย่อมนำสุขมาให้”(พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่มที่ 25 ข้อที่ 35 น. 36) ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม (การสนทนากลุ่ม, 20 เมษายน 2560) ที่ได้ให้แนวคิดไว้ว่า เมื่อบุคคลเกิดความพร้อมในการพัฒนาตนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจก็จะสามารถพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างทันทีเปรียบเสมือนกับกรณีบัณฑิตสามเณรที่พอได้รับฟังพระพุทธานุญาตก็สามารถที่จะบรรลุธรรมและพบกับความสุขขั้นสูงสุดโดยมีหลักในกระบวนการเรียนรู้ 8 ด้าน คือ 1) เข้าถึงความคิดเห็นของผู้อื่นได้ 2) สามารถพูดให้ผู้อื่นรับฟังได้ 3) สามารถเข้าไปพิจารณาตามการรู้คิดอย่างมีความตั้งใจและจับประเด็นได้ 4) สามารถที่จะจดจำได้ 5) รู้ เข้าใจความหมายได้ 6) สามารถให้ผู้อื่นเข้าใจความหมายได้ 7) มีความฉลาดเลือกรับในสิ่งที่ประโยชน์ และ 8) ไม่ก่อความทะเลาะวิวาทกับบุคคลอื่น กระบวนการดังกล่าวนี้เป็นหลักการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีโยนิโสมนสิการ และใช้หลักการภาวนาจากในภายในตัวเองจนสามารถสร้างตัวปัญญาให้เกิดขึ้นทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

นอกจากนี้ ในกรณีศึกษาของโจรองคุลิมาล มีลักษณะพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์อย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อได้รับฟังพุทธานุญาตที่ว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” ทำให้โจรองคุมาลเกิดสติสัมปชัญญะโดยฉับพลัน เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักปฏิจจสมุปบาท คือ การรู้เท่าทันการเกิดดับแห่งจิตในชั่วขณะนั้น สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยาในทฤษฎี ที่นี่และเดี๋ยวนี้ (Here and Now) คือ การให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่เป็นปัจจุบันขณะในองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านบุคคล ด้านเวลา และด้านสถานที่จะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กัน ส่งผลให้องคุลิมาลตัดสินใจวางดาบและทิ้งอาวุธอื่น ๆ ลง พร้อมพิจารณาตนขอบรรพชาที่องค์พระศาสดา สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมในส่วนของรากและลำต้นที่มีองค์ประกอบของพฤติกรรมการเรียนรู้ในด้านสติปัญญา มีสุขภาพจิตที่ดี เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ส่งผลให้มีเจตคติที่ถูกต้อง มองเห็นอนาคตและสามารถควบคุมตนเองได้ จึงนำไปสู่การตัดสินใจดังกล่าว และในอีกแง่หนึ่งพฤติกรรมของโจรองคุลิมาลนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาทางจิตใน 3 ระดับ ตามแนวคิดของ Sigmund Freud คือ การเข่นฆ่าชีวิตคนอื่นเป็นขั้นการทำงานในระดับจิตไร้สำนึก (Unconscious) เป็นพฤติกรรมที่มีแรงขับเคลื่อนจากสัญชาตญาณ (ID : Instinct Drive) ก่อนที่จะพัฒนาเป็นกระบวนการทาง

จิตในชั้นกึ่งสำนึก (Sub-conscious) ที่มีคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาสู่กระบวนการรับรู้ ทำให้เกิดพฤติกรรมในการยับยั้งพัฒนาการเรียนรู้เชิงลบ (EGO) จนพัฒนาสู่กระบวนการเรียนรู้ในชั้นการรู้สำนึก (Conscious) โดยเกิดการรู้ คิด เข้าใจจนสามารถหยั่งรู้ และตัดสินใจ การระงับพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ บนองค์ประกอบของการคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมชั้นสูง (Super Ego)

ในชั้นจิตภวานานี้ นับได้ว่าเป็นการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เป็นรูปแบบของพุทธจิตวิทยา ซึ่งเป็นกระบวนการของบุคคลที่ผ่านการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณ์ญาณโดยใช้เจตคติ คือ รู้คิด เข้าใจอย่างถูกต้อง แสดงอารมณ์ความรู้สึกในทางบวก มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผ่านพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างสร้างสรรค์ (พระราชปริยัติกวี, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2560) สอดคล้องกับพระมงคลธีรคุณ (การสนทนากลุ่ม, 20 เมษายน 2560) ที่ได้ให้แนวคิดไว้ว่า กระบวนการพัฒนาตนเองของบุคคลจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจเปรียบเสมือนกับชีวิตของพระสงฆ์ธรรมดาก็สามารถเปลี่ยนเป็นพระอริยบุคคลได้ และ พระมหาสมบุรณ์ วุฒติกโร ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ผู้สอนจะเป็นผู้บอกกล่าวให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างรู้คิด เข้าใจ จากตัวภายในผู้เรียนเอง ไม่เป็นการยัดเยียด แต่เป็นเรื่องของการภาวนา คือ ทำให้มี ทำให้เจริญ ทำให้องกามขึ้นมาเป็นการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ที่แสดงออกผ่านอารมณ์ความรู้สึกเกิดเจตคติที่ดีและมีแรงจูงใจที่สร้างสรรค์เปรียบได้กับกรณีของพระจูฬปันถก (พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่มที่ 32 ข้อที่ 46-54 น. 109-110) สอดคล้องกับ ศาสตราจารย์ ดร.สมภารพรมหา (สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2560) ที่ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพทำได้ตลอดเวลา ใช้ได้ในทุกสถานการณ์เป็นการย้ำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทุกสถานการณ์ และทุก ๆ คนสามารถเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนตามหลักไตรสิกขา 3 อัน เป็นแนวทางพุทธธรรมที่สามารถบูรณาการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลได้อย่างสร้างสรรค์ โดยกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่บุคคลทุกระดับตั้งแต่ตัวผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้อง ควรใช้เป็นเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของตนเอง และประยุกต์ร่วมกับสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ประกอบกับการสร้างแรงจูงใจ เจตคติที่จะส่งผลออกมาในการพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ดีได้ มีการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้คิดเข้าใจ สร้างปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ ความรู้สึกและแสดงพฤติกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักแห่งการมีศีล สู่การสร้างสมาธิ และเกิดปัญญา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

การอภิปรายผล

ความสอดคล้องกับการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลมีอิสระในการที่จะเลือกองค์ความรู้ตามความสนใจและความถนัดตั้งแต่เริ่มกระบวนการเรียนรู้ทำให้สามารถพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์จากตนเอง พัฒนาสู่กระบวนการกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน บนพื้นฐานของการมีจิตลักษณะครบทั้ง 3 องค์ประกอบ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของความเป็นคนดีคือ การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมผสมผสานกับการเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวงเพื่อนำตนให้ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สามารถประสานพลังในทางสร้างสรรค์กับบุคคลอื่น กลุ่ม ชุมชน รวมทั้งสังคมส่วนรวมได้

เมื่อบุคคลเข้าใจแนวคิดตามพุทธธรรมนี้แล้วย่อมจะมีจิตใจที่หลุดพ้นจากความทุกข์ใจ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ พัฒนาตนเองจนบรรลุเป้าหมายทางพระพุทธศาสนาได้ตั้งแต่พระโสดาบัน ไปจนถึงพระอรหันต์ แต่ในระดับบุคคลทั่วไปนั้น การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์เชิงพุทธจิตวิทยานี้ทำให้บุคคลรู้เท่าทัน

ปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์หรือไม่เกิดความหลงผิด เข้าใจผิด แต่เป็นผู้ที่มีความคิดเห็นถูกต้อง ตามกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่บุคคลต้องมีสติ สัมปชัญญะ รู้ คิด เข้าใจตามความเป็นจริง อันเป็นปัญญาที่พร้อมจะพัฒนาตนเอง และต้องเป็นปัญญาที่เป็นสัมมาทิฐิตามแนวอริยสัจ 4 จึงจะสามารถตัดเวทนา ตัณหา อุปาทาน ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในวงจรปฏิจลสมุปบาทได้ ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ไม่ติดยึดถือมั่นที่เป็นการสร้างภพชาติทำให้เกิดความทุกข์โศกอย่างไม่มีสิ้นสุด ซึ่งครูหรือผู้สอนคือบุคคลต้นแบบ (Model) ในการสร้างสรรค์ผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในลักษณะเดียวกับพระอุปัชฌาย์ที่ต้องดูแลภิกษุบวชใหม่ให้มีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องไปจนกว่าจะสามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้อย่างสมบูรณ์ (พระราชปริยัติกวี, สัมภาษณ์: 22 พฤษภาคม 2560) มีพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ตามทฤษฎีต้นไม้อริยธรรม คือ การทำดีละเว้นชั่ว ทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีเหตุผลเชิงจริยธรรม 2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง 3) เชื่ออำนาจในตน 4) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) มีทัศนคติ คุณธรรม ค่านิยม มีสติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิตที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวของ Rogers, R. Carl. (1970) จากรูปแบบ CIPPA Modelซึ่งเป็นการพัฒนาการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เกิดปฏิสัมพันธ์การร่วมแรงร่วมใจต่อกันและกันมีส่วนร่วม ทางกายภาพ อารมณ์ ปัญญา และสังคมอย่างเป็นกระบวนการสามารถสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ นำไปสู่การพัฒนาได้อย่างสร้างสรรค์

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรม ประกอบด้วย หลักไตรสิกขา คือ ศีลสิกขาที่ให้ผู้บุคคลมีการระวังสำรวมทางกาย สมาธิสิกขาสร้างความตั้งมั่นเตรียมพร้อม และ ปัญญาสิกขามีความเห็นชัดเจนถูกต้องพร้อมในการตอบสนองต่อทุกสิ่งเร้าซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิจลสมุปบาท ทั้ง 12 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เป็นหลักธรรมที่ถือว่าคือหัวใจสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์กันและกันตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรู้คิดเข้าใจในสาเหตุแห่งการเกิดทุกข์และการดับทุกข์ทั้งปวงในที่สุด โดยมีหลักสำคัญว่า “เพราะมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงมี และเพราะไม่มีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงไม่มี” เป็นหลักธรรมที่ได้แสดงถึงกระบวนการ แนวทางในการเรียนรู้เพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวงของมนุษย์โดยมีหลักในการศึกษาครบทั้ง 3 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ แนวคิดทฤษฎี (ปริยัติ) เพื่อใช้ในการอธิบายถึงวิธีการและองค์ความรู้ก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นขั้นตอนในการแสดงออกของพฤติกรรมต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง (ปฏิบัติ) แล้วส่งผลออกมาในรูปแห่งกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ (ปฏิเวธ) โดยมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในแต่ละอาการของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับหลักอริยสัจตั้งแต่ในระดับของการเกิดทุกข์ ซึ่งมีปัจจัยจากความไม่รู้หรืออวิชชาทำให้เกิดการปรุงแต่งของสังขารส่งผลต่อการตีความทางอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นวิญญาน โดยมีตัวนามรูปปรากฏขึ้นมาให้เห็น เป็นกระบวนการของความทุกข์ที่เกิดขึ้นถ้าบุคคลขาดการมีสติ รู้เท่าทัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยอาการลักษณะนี้จะปรากฏและมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบในทุกสภาวะการณ์ของชีวิต

เมื่อความทุกข์เกิดขึ้นแล้วการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจจะต้องสามารถเรียนรู้และกำหนดสาเหตุแห่งความทุกข์นั้น ตามหลักของสมุทัยเพื่อเป็นแนวทางในการที่จะระงับหรือหยุดยั้งพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความทุกข์ โดยมีความเกี่ยวพันกับพฤติกรรมในหลักปฏิจลสมุปบาทอยู่ตลอดเวลา การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างถูกต้องก็จะสามารถสร้างพฤติกรรมแห่งการรู้คิดอย่างเท่าทันเพื่อที่จะตัดสินใจเลือกตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้อย่างถูกต้องในทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นแนวทางของการดับทุกข์ คือ นิโรธ และจะส่งผลให้ประสบกับ

การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องปราศจากความทุกข์ หากบุคคลเกิดความเข้าใจในความจริงที่เกิดขึ้นตามหลักอริยสัจ 4 และตามแนวปฏิบัติสมบูรณ์ ก็จะทำให้เกิดปัญญา รู้คิด เข้าใจ ในสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นหรือดับลง ตามที่มันเป็น ยอมรับในทุกพฤติกรรมที่มากกระทบกับตนเองอย่างรู้เท่าทันว่าเป็นเหตุปัจจัยที่สัมพันธ์และอิงอาศัยซึ่งกันและกัน สามารถเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง มีพฤติกรรมในการดำรงชีวิตทั้งพฤติกรรมการคิด การพูด การกระทำ การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรอบข้างได้อย่างถูกต้อง มีอิสระในการเลือกที่จะตัดสินใจโดยมีสติ สัมปชัญญะ และสมาธิที่มั่นคงในทุกสถานการณ์ของชีวิต เป็นการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ และด้านร่างกาย นับเป็นหลักการในการพัฒนาการเรียนรู้ส่วนบุคคลได้อย่างสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมได้อย่างครบถ้วนเป็นลำดับ คือทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และในบั้นปลายของการดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขสูงสุดที่สมบูรณ์ต่อไป ซึ่งเป็นกระบวนการให้บุคคลได้กระตุ้นเตือนตนเองให้เกิดปัญญา มีสติ สัมปชัญญะ อย่างรู้เท่าทันทุกสถานการณ์ ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในตน มีปฏิสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น สู่กระบวนการเรียนรู้ในชีวิตในทุกรูปแบบได้อย่างสร้างสรรค์ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษากระบวนการเรียนรู้ ตามหลักจิตวิทยากับหลักพุทธธรรมอื่นๆ เช่น สังคหวัตถุ 4 สปัปฺริสธรรม 7 อิทธิบาท 4 บุญกิริยาวัตถุ 10 และอื่น ๆ เพื่อจะได้พบแนวทางการเรียนรู้ในมิติใหม่ที่เป็นนวัตกรรม
2. ควรศึกษาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม เช่น ในสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อจะเป็นแนวทางในการประยุกต์และพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
3. ควรศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ด้วยระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายทั้งในเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ หรือในแบบผสมวิธี เพื่อจะทราบแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้ตรงตามลักษณะกลุ่มประชากร และสามารถนำไปประยุกต์ใช้

บรรณานุกรม

- ดวงเดือน พันธมนาวิน .(2548). *ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย: อดีต ปัจจุบันและอนาคตเอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ เรื่องการใช้สื่อบัณฑิตและการผลิต ผลงานวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อประโยชน์แก่สังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยแม่บท การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2516). *อิทัปปัจจยตา*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2547). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุนทร บุญมะยา. (2560). *พุทธจิตวิทยาบูรณาการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์* (ปริญาพุทธศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Bandura, A. (1986). *Social foundation of thought and action: A social cognitive theory*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Robbins, Stephen P. (2007). *Organizational behavior: Concept controversies, application*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Robbins, S. P., & Judge, T.A. (2007). *Organizational behavior* (12 th ed.). New Jersey: Pearson Education.
- Schermerhorn, John R., , Jr., Hunt, James G. & Osborn, Richard N. (2000). *Organizational behavior* (7th ed.). New York: Wiley.